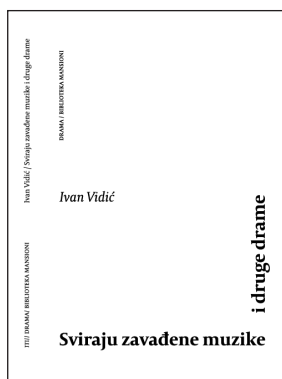

ANA FAZEKAŠ

Dramska pisma iz sedam apokalipsi

IVAN VIDIĆ:

Sviraju zavađene muzike i druge drame

Hrvatski centar ITI, 2022.

Sviraju zavađene muzike i druge drame kolekcija je sedam dramskih tekstova prominentnog dramatičara, prozaika i scenarista Ivana Vidića, objavljena u biblioteci Mansioni HC ITI urednice Željke Turčinović, uz pogovor Martine Petranović. Neke dijeljenih, češće susjednih, možda povremeno nespojivih/neodvojivih svjetova, ipak ukoričene u zajedničko izdanje dišu, grade, ruše i urušavaju se zajedno. Osobito je čitateljsko iskustvo prolaziti tom kolekcijom i njezinim narativima integralno, poput odbrojavanja do buđenja ili do sna...

7. *Noćni život (Pobuna Dronti)*

Kolekciju otvara drama kojoj je u središtu skupina idealizmu predanih studenata spremnih da pokrenu Revoluciju ili makar revoluciju. Cilj je po prilici općenito bolji ovozemaljski svijet, a jedina metoda o kojoj se uspijevaju usuglasiti je gradnja barikade od nakupljenog manje-više otpada. Pridružuje im se najprije Umirovljenik, koji se našao u blizini jer je ondje taman pokretao peticiju „za promjenu vlade, za promjenu kompletne politike i društvenog pore-

tka“. Što je za nijansu čak precizniji plan od onoga koji imaju studentski revolucionari. Ubrzo se pojavljuje Profesor, koji je u nestabilnoj aferi sa svojom studenticom-revolucionarkom Melisom, a Melisina majka, Majka, također se mota oko barikade zabrinuta za tjelesnu i duhovnu sigurnost svoje kćeri. Dora je asistentica i feministica, u borbi za više ravnopravnosti na fakultetu; gospođe Hortenzija i Durancija dežurne su dušebrižnice uz bok Studentskom Kapelanu. S vremenom se skupini priključuju i Nezaposleni, a nadgledaju ih Policajka, Policajac i Šef policije.

Iako središnji likovi mladih revolucionara imaju imena, određene raspoznatljive karakteristike i natruhe pozadinske priče, ostaju razmjerno tipski i na trenutke karikaturalni, dok oni imenovani svojom funkcijom funkciju nikad nimalo ne preostaju. Komad tako dobiva tendencioznu, gotovo didaktičnu notu, koja nije rijetkost u dramskim tekstovima, osobito onima koji polaze od kritičkoga prikaza određenoga društvenog sklopa. Lik po imenu Sveti Filip i Jakov neprestano je prisutan u nekoj vrsti ironičnog međusloja, kao da ne pripada sasvim svijetu drame ni svijetu izvan drame, figurirajući kao neka vrsta svete lude unutar narativa koji povremeno nježno gurka u stranu. Ali ni njegova prisutnost ne čini mnogo da se gusta struktura učini protočnijom i otvorenijom za neočekivano. Nižu se predvidive peripetije i na kraju se cijela revolucionarna stvar ispuše kao stari 'luftić', što daje drami notu gotovo ciničnog pesimizma. Možda su najzanimljiviji dio drame prva i posljednja slika, kojima poetska apstrakcija i korski kolektivitet pridonose začudnosti i tenzičnoj atmosferičnosti koja razlabavljuje inače čvrsto zatvorenu strukturu.

SVETI: Dobro je. Počinje nevrjeme. Gubimo se odavde. Gubimo se, gubimo se! Gubimo se, onda se pronalazimo i ponovno gubimo. To je priroda. To kretanje. Mijenjamo se i pretvaramo u nešto drugo. Nikad dokraja ne nestajemo.

6. Bakusovi podrumi

Univerzum druge drame u kolekciji najslabije je radnje, koja balansira između satiri naklonjene komedije, krimića i obiteljske drame, pri čemu nikad ne slijeće punom težinom ni u jedan od žanrova. Iako bi u kazališnom prijevodu mogla biti dobra i vrlo solidna baza za gradnju izvedbe, lako je zamisliti da bi drama barem jednako dobro mogla poslužiti i kao osnova za scenarij filma ili televizijske serije, s relativnim mnoštvom likova i vitičastim sporednim narativima koji pridržavaju osnovni. Razvoj je dinamičan, izmjene prizora relativno brze, a opet svaki prizor dobiva dovoljno prostora da se uspostavi dinamika među likovima i da se odigra dovoljno neesencijalnih detalja da se osovina mehanizma popuni te da čitatelj razvije afektivni odnos prema likovima.

Temeljni je konflikt između bivšeg direktora Bakusovih podruma, Ivana Direktora, i zlog kapitalista koji mu je oteo posao, suprugu i sina, a potajno se sprema mutnim radotama okoristiti se pozicijom da bi eksploatirao radništvo i pokrao državu. Provest ćemo dramu navijački da ga Direktor, u svojstvu svojevrsnog narodnog junaka, razoruža i pobijedi, iako nam junak nesumnjivo i sam ima ozbiljne nedostatke. Direktora tako, između ostaloga, prati alkoholizam, u drami sveprisutan, a osobito prominentan kod pozitivnih likova. Alkoholna para koja neprestano lebdi u *Bakusovim podrumima* djeluje kao nježna satira našeg kulturno-svjetonazorskog miljea, u kojemu je alkohol ugrađen i možda zabrinjavajuće normaliziran kao dio svakodnevice, kao i iznimnodnevice; dobrih i loših trenutaka, slavlja i oplakivanja.

DELANEC: Treba popraviti kuću. Krov i podove, prozore i vrata, treba popraviti zidove, sazidati kuću ispočetka. Treba popraviti raspoloženje, karakter i zdravlje. Treba popraviti gradove i sela, zemlju cijelu i sve njene stanovnike. Treba početi ispočetka.

5. Sviraju zavađene muzike

Naslovna drama kolekcije ulazi u treći, bitno drugačiji topus, u priobalni gradić orijentiran na turističku sezonu koja se taman zahuktava. Zahvaljujući novom golf-terenu izgrađenom u zaleđu, sezona bi mogla privući kvalitativno i kvantitativno poželjni niz turista, koji će sada u novim profesionalnim svojstvima dijelom dočekati i raseljeni seoski stanovnici. Jedna je takva obitelj otvorila lokal taman preko puta veteranskog lokala istog tipa, stvorivši kompetitivnu netrpeljivost ondje gdje je dotad bila miroljubiva udaljena koegzistencija. Zavađene muzike iz naslova upravo će tijekom dramskih zapletaja svirati sa suprotstavljenih terasa.

Primarno komički modus dominira u drami koju ne zaobilazi ni Vidićeva peckava satira, raspršena prema svim društvenim skupinama; među zavađenim muzikama nemamo jasnog favorita, priželjkivani turisti su prilično razočaranje za sve uključene i u konačnici nitko nije osobito zadovoljan, a opet nekako sve sjeda na svoje mjesto. Vidić sjajno zahvaća permanentnu performativnu frustraciju koja je dio našega domaćeg mentaliteta, sama sebe perpetuira, premještajući samo fokus i krivnju za situaciju iz koje se nitko nije bitno pretrgao da iziđe. No mnogo više nego u prethodne dvije, u ovu dramu prodiru nadrealni elementi, s udaljenim referencama na tradiciju antičkog Mediterana. Tako je bivšem mesaru u vola kojem su bili odbrojani dani u odlučujućem trenutku ušao duh pjesnika Aurelija i spasio mu život, a vol će prema kraju drame pisati riječi novih hitova davno propalom estradnom pjevaču s glasom Orfeja. Vrijeme se u drami miješa kao more, suvremenost supostoji s trenucima iz prošlosti koji nisu tek jeka drugog doba, nego punokrvna prisutnost, iako možda ponešto transformirana u vola.

NOVINAR: A ja ovdje imam podatke koji govore drukčije. Američkog bankara ugrizla zmija, njegov prijatelj, također bankar, upao u škrapu, pronađen tek kad ga je rijeka ponornica izbacila u more, čudom preživio. Onda Freddy, njegov

caddy, otišao po lopticu, pronađen u Crnoj Gori, srećom, živ i zdrav, ne želi se vratiti, priženio se, udomaćio, poprimio navike lokalnog stanovništva...

4. Kroz sobe

Već naslovom upućujući na to da ulazimo u svojevrstnu komornu strukturu, *Kroz sobe* se događa uz kulisu rata, pred kojim dvojica likova bježe bez daha. U prvoj sobi spuštaju oružje, vidaju rane, prelamaju odluku da se, napuštajući poziciju u kaosu nasilja, prepuštaju pokušaju života u napuštenim prostranstvima. U drugoj sobi poput srasle premale kože skidaju uniforme, vođeni glasom bez tijela koji ih vuče kroz sobe s obećanjem slobode, kratkim papirnatim porukama uz nešto hrane ili komad odjeće i uputu gdje je njihova sljedeća stanica. No iskre nade kojima su tiho titrali papirići u prvim sobama, s vremenom se guše u godinama koje prolaze, kao i sobe, bez promjene, bez pomaka.

Prvotni realizam kao da se postupno urušava u samoga sebe sa svakom sljedećom sobom, atmosfera se zgušnjava, a narativ vrta oko svoje osi. Zajedno s likovima, nalazimo se u limbu. Izmješteni Odisej, stariji mašta o povratku obiteljskoj kući, na čemu mu osamljeni mladić zavidi. Neprestano iscrpljeni, izgladnjeli, nemaju izbora nego nastaviti kretati se neodređeno *naprijed*. Sve temeljito gubi smisao, a ostajati na životu postaje okrutnije od napuštanja ovoga svijeta. Jesmo li još uvijek s likovima, koji nisu sasvim junaci, na ovome svijetu?

Kako se krećemo dalje kroz kolekciju, u kojoj je svaka drama soba u drugi svijet, tendencija je okretanje prema snovitom, halucinantnom; likovi se osipaju, ostaju po dvoje, htjeli ili ne, suočeni jedan s drugim, vezani čvrsto u beskonačni dijalog. Između dvojice bivših vojnika, dvojice dezertera, razgovor se nikad osobito ne produbljuje, jer nema trenutka mira u kojemu bi im se pogledi zaista mogli sresti. Prođu desetljeća, ali rat je neprestan, samo mijenja smjer i oblik, prikazuje drama dolazeći do svojega začudnog kraja. Nema bijega, nema pobjede; nema pobjednika, nema dezertera.

STARJI: *Snomorice, demoni, stari bogovi.*

MLADI: *Sve je to isto.*

STARJI: *Novi bogovi, koji se tek rađaju.*

MLADI: *Šuti o njima. Ne prizivaj ih. I ovih nam je dosta.*

3. Posljednji dani mira

Sljedeća se duodrama razvija i podiže poput nevremena na nepristupačnoj obali išibanoj snažnim vjetrovima... ili na idiličnoj uvali u kojoj se redaju prazni dani tihe žege? Između Gazdarice restorana i netom sa sela pristigle nove Konobarice, *Posljednji dani mira* odbrojavaju do turističke sezonske navale, no dramu od prvih trenutaka prožima neodređena nelagoda, iščekivanje uz sve glasnije otkucaje, iako isprva ništa ne upućuje na to da će se realizam prvih prizora raspuknuti kao nebo tijekom oluje. Tek sumnja u tonu dviju protagonistica, znatizeljno ispitivanje suputnice-suparnice, drsko i tajnovito, daje naslutiti da ispod površine dramske situacije leži bogatstvo tajni, a možda i nešto nadnaravno.

Sasvim subjektivno, ova mi je možda najdraža drama u kolekciji, i ujedno jedina koju sam vidjela izvedenu (&TD Zagreb 2015., u režiji Dore Ruždjak Podolski i izvedbi Nataše Kopeč i Dubravke Ostojčić). Tenzija među jedinim dvama likovima, latentna, ali neprestana napetost zaista je poput stalnog napona elektriciteta, osjetna od prvog trena već u samom dramskom pismu, čak i bez izvedbene nadgradnje; bez velikih gesti i čehovljevih pištolja, bez rasvjetljavanja onih zakutaka priče za koje slutimo da kriju ono što najviše želimo znati, uz možda i poneki kostur.

Pitanja se samo multipliciraju, pa ono malo što isprva znamo s vremenom postaje upitno. Tko je mlada žena pristigla sa sela u unutrašnjosti na obalu? Kako se i zašto oglas za konobaricu pojavio baš u njezinu selu, kojemu nikad nije posve pripadala? Kako se na tako teško pristupačnom mjestu pojavio restoran i kako ondje preživljava, gotovo posve odsječen od civilizacije? I što se zapravo

dogođa ondje gdje ta pretpostavljena civilizacija još uvijek pretpostavljeno funkcionira, odakle pristižu (ali kao da zapravo ne pristižu) samo sve mračnije vijesti...

KONOBARICA: *Nije to ništa. Začas ću to počistiti.*

2. Posljednji sati mira

Nastavljajući se na sestrišku (ili radije majčinsku) prethodnicu, sada umjesto Gazdarice i Konobarice na istoj obali nalazimo Majku i Kći, pred novom sezonom, u malo iščašenoj varijaciji na poznatu nam dramsku postavu. Ondje gdje je u *Posljednjim danima* površina realnosti napukla, u *Posljednjim satima* nastale su duboke usjekline. Jest da smo saznali kako su junakinje jedna u drugoj pronašle najbližu moguću obiteljsku vezu, a njihova se pripadnost svijetu magije ili mita potvrdila, ali Vidić nam još uvijek ne objašnjava posve čemu svjedočimo. No kako poetski segmenti slobodno vrludaju u posuđenom vremenu iščekivanja, proniknuti u istinitost prizora kojima svjedočimo postaje nevažno. Promatramo li dvije boginje prognane u osamljeni kut oceana, u kojemu čekaju jeku apokalipse? Vještice koje podižu oluje, ali i spašavaju smrtnike? Dvije žene koje je razum napustio u izolaciji duboke samoće i krivnje? Igru imaginacije u vrtlogu dosade? Sve se čini podjednako moguće.

Eho dopire o stanju svijeta od kojega je topos drame odsječen i daje naslutiti da sve plamti i urušava se, propada i trune iznutra. S ovom dramom dolazimo do najmračnije točke vizije svijeta kako je Vidić konstruirao, dotičemo dno. Ali ondje, u pomutnji i divljoj magiji, ipak nalazimo neku natruhu topline, neku perspektivu. Jest da okvir čine *posljednji dani i sati mira*, ali možda ono što dolazi s nemirom može donijeti pozitivan pomak, potreban prodor. U kontekstu ratnih zbivanja u Europi i svijetu, taj je moj optimizam možda naivan, pa i neprimjeren, ali nešto u tendenciji koja vodi zbirku od šupljeg idealizma, preko ciklične statike

dvojice dezertera do dvije žene na obali mora koje su spremne za borbu (bila to borba rada u turističkoj sezoni ili ona za preživljavanje u jeku apokalipse), ipak me ostavlja s osjećajem da cinik uzmiče pred romantičarom.

MAJKA: Moguće. Malo mira molim, u ovoj nemirnoj noći, malo mraka, manje zvijezda, manje nade, manje tuge, manje snova o slobodi, tišina na brodu, na velikoj vodi.

1. Kronika seoske ljubavi

A posljednja u kolekciji drama dočekuje nas poput čvrste, čvornate mreže nakon slobodnog pada u bezdan. Možda mi je ipak finalna drama najdraža, u kojoj smo ipak još na ovome svijetu, na kojemu još ima ljubavi, nježnosti i ljepote. Ali i humora, izazova, oprosta, natezanja i sretnog udaranja glavom o zid. Kao da smo se probudili iz sna ili noćne more, *Kronika seoske ljubavi* najnježnija je u kolekciji, što ne znači da joj nedostaje bockavog humora i autoironije podjednako unutar i ponad svijeta djela. Dvoje susjeda, ponešto kasno u jednosmjernoj perspektivi ovoga svijeta, našavši se vijugavim sljedovima životnih događaja imanje do imanja na selu, zajedničkim snagama svojih nesilica ulazi u mali biznis. No u simpatiji koja među njima iskri ima još mladenačkog poleta koji bi rado porušio među koja imanja dijeli, osobito ako pitate susjeda Milivoja.

Zanimljivo je da Vidić protagonistima ove drame u kolekciji daje najpreciznije razvijen karakter i pozadinsku priču, najviše se udaljava od tipskih obrazaca, ali čuva seosku oazu i od prodora onostranog. Stvarnost, čak i ona na kvazimirnoj ruralnoj periferiji, dovoljno je dinamična da je nadstvarnost suvišna; zadržavajući se ovaj put u kodu realizma, između dvoje likova na sceni i nekoliko *off* prisutnosti, zaplet je dovoljno bajkovit, s dovoljno napetosti i romanse da želimo ispratiti kroniku do njezina kraja. Ili radije kronike do njihovih krajeva. Jer osim seoske ljubavi koja je u prvom planu, događaju se još barem dvije u nedogledu, obje bez bajkovitih zavr-

šetaka. Kao što je bio slučaj s prethodnima, iskosa se drama dotiče niza društvenih čvorišta, prepoznatljivih obrazaca našega kolektivnog duha, kao i okoline koju zajednički oblikujemo. No to više što njezin fokus nije na raspetljavanju prepoznatljivih tema po kojima je lako didaktički udarati, a znatno teže se s njima u stvarnosti uhvatiti ukoštac, iskreno prikazuje sitnu krhotinu ukupne složenosti života. Tako ni naslovna ljubav nije glamurozna ni spektakularna, nije ultimativna ni hiperestetizirana, i upravo je zato neodoljiva.

LJUBICA: Želim.

0.

Svaka od drama sadrži apokaliptičku jezgru, koja u prvoj drami svjetluca kao nesigurna žeravica, a do predzadnje se rasplamsa u požar koji proždire svijet, ali i oluju koja ga potom gasi i hladi. Drame su sasvim čitke, no ne rezoniraju kao drame pisane za tiho čitanje. Svaka je zamisliva na pozornici, kao i u prostoru filma, ili jednostavno imaginacije u kojoj traži dopunu. Jer Vidić ne profilira osobito različite glasove, pogotovo unutar pojedinog dramskog teksta, što ponekad oblikuje zanimljiv efekt (kao između majke i kćeri čiji se likovi miješaju i isprepliću unutar i onkraj jezika), a ponekad umanjuje potencijalnu dojmivost dinamike među likovima. Tako drame djeluju na neki način kao skice koje tek očekuju nadgradnju, kostur koji čeka na meso, u izvedbi, ili kao roman koji još treba raspisati. No iskustvo bivanja u tekstu, osobito kad je moguće drame čitanjem uvezati u tako postavljen niz, vrlo je lijepo i uzbudljivo. Iskustvo je to gorkastog užitka, s pogledom u bezdan, uzdah, i smiješak, i pjesmu jednog vola...